

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL of the journal / URL časopisu: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Author(s) / Autor(i): Vladimír Naxera
Article / Článok: Sudetoněmecký Landsmanšaft nebo podpora migrace? Německo jako zdroj ohrožení v rétorice Miloše Zemana
Publisher / Vydavateľ: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica
DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.3.216-236>

Recommended form for quotation of the article / Odporúčaná forma citácie článku:

NAXERA, V. 2021. Sudetoněmecký Landsmanšaft nebo podpora migrace? Německo jako zdroj ohrožení v rétorice Miloše Zemana. In *Politické Vedy*. Vol. 24, no. 3, pp. 216-236. ISSN 1335 – 2741. Available at: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.3.216-236>

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

SUDETONĚMECKÝ LANDSMANŠAFT NEBO PODPORA MIGRACE? NĚMECKO JAKO ZDROJ OHROŽENÍ V RÉTORICE MILOŠE ZEMANA¹

SUDETEN GERMAN LANDSMANSHAFT OR THE SUPPORT OF IMMIGRATION? GERMANY AS A SOURCE OF THREAT IN THE RHETORICS OF MILOŠ ZEMAN

Vladimír Naxera*

ABSTRACT

This paper is supposed to be a contribution to contemporary discussion about creating “the others” as a populist strategy. One can say that the role of the most important “the others” in modern Czech history has been played by the Germans (as a nation) and/or by Germany (as a political unit). On the case of Czech President Miloš Zeman, the goal of this paper is to show the process of creation “the others”. The main questions of this text are: “Are the Germans the object of othering by Miloš Zeman? If yes, what are his arguments for creating this enemy of the Czech people?” This paper stands as a content analysis of dataset consist of all speeches, interviews, and articles by Miloš Zeman from his whole first presidential term in office. The main findings of this analysis are related to the reframing of the image of the Germans as a source of danger for the Czech people. Originally, Miloš Zeman used to speak mostly about the problems related to the so-called “Sudeten question”. However, this argumentation has been changed and Miloš Zeman has been speaking especially about the negative role of Germany during “immigration crisis” and immigration politics of Angela Merkel during the last years. Islam and immigration seem to be discursively strong topics able to replace former importance of some other issues (the insignificant number of immigrants and especially Muslims in the country notwithstanding). Zeman often uses the historical images of Nazism to delegitimize Islam.

* PhDr. Vladimír Naxera, Ph.D. působí jako odborný asistent na Katedře politologie a mezinárodních vztahů Západočeské univerzity v Plzni, Jungmannova 1, 301 00 Plzeň, Česká republika, e-mail: vnaxera@kap.zcu.cz.

DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.3.216-236>

¹ Text je výstupem projektu GAČR s číslem 18-08605S.

Key words: Othering; Use of History; Miloš Zeman; Populism; Germany; Sudeten Germans; Islamophobia

Úvodem

Populismus se v posledních přinejmenším deseti letech stal zcela klíčovým konceptem současné komparativní politologie (pro shrnutí probíhající diskuze srov. např. Mudde – Rovira Kalwasser, 2018; Rooduijn, 2019; Zulianello, 2020; Mudde, 2021; atd.). Akademici, politici i novináři z celého světa čím dál tím častěji využívají koncept populismu k charakterizování řady jevů v současné politice. **Mudde a Rovira Kaltwasser** (2018) upozorňují, že problémem řady studií je neochota autorů opustit komfortní zónu svého oboru, tedy nedostatečná snaha propojit výzkum populismu s výzkumem dalších témat, respektive dalšími výzkumnými tradicemi. Předkládaný text, jehož hlavním tématem je představa českého prezidenta **Miloše Zemana** o ohrožení ze strany Německa, do určité míry navazuje na tuto výtku a spojuje koncept populismu se zájmem o instrumentální politizaci dějin jakožto politickým nástrojem. Vhodně uchopená a interpretovaná historie je nástrojem dobře využitelným pro legitimizaci současných politických kroků a politických požadavků pro budoucnost (např. Jutila, 2015; Doucette, 2018; Benazzo, 2017; Naxera, Krčál, 2020a; Vaňáčová, Naxera, 2021; atd.). Spory o výklad dějin jsou proto přirozenou součástí politického boje bez ohledu na charakter politického režimu. Dobře využitelné jsou v rámci tohoto boje mimo jiné i obrazy „historických nepřátel“, tedy obrazy těch, kteří jsou chápáni jako „ti jiní“² v minulé a potažmo i současné politice. Jako takoví mají samozřejmě pevné místo v kolektivní paměti. (Halbwachs, 1992) V procesu vytváření „těch jiných“ je tak možné zužitkovat i nejrůznější historické (reálné i domnělé) křivdy³ a konflikty. (Košťálová, 2012; Keslylytė-Alliks, 2017) Prominentní postavení má v tomto ohledu druhá světová válka. (Hesová, 2021; Naxera, Krčál, 2021) Princip vytváření „těch jiných“, tedy určování skupin, jež nejsou součástí „nás“, respektive „them-and-us“ mentalita (Knight, 1998, s. 223), je pak podle řady

² Navzdory tomu, že se v anglickými pojmy „the others“ a „othering“ setkáváme i v českých textech, rozhodl jsem se využít jejich české ekvivalenty, tedy „ti jiní“ a „vytváření jiných“.

³ Jde o podobný princip, se kterými pracuje i tzv. *teorie křivdy*, která počítá s volební podporou a mobilizací na základě křivd cítěných ze strany společnosti. V rámci této teorie se povětšinou pracuje s vlivem nových křivd na aktuální politické dění (např. Ivarsflaten, 2008; Crossley, 2012; Kriesi, 2012; Beissinger, Sasse, 2014; Maškarinec, Bláha, 2014). Princip, se kterým pracuje tento text, je obdobný, nicméně křivda je chápána jako historická, která ovšem může být využita v současné politické mobilizaci.

autorů přirozenou součástí populismu (Lazaridis, Campani, 2017). Studie tedy obrací pozornost výzkumu populismu směrem k tomu, zda a případně jakou roli hrají historické odkazy v procesu populistického vytváření „jiných“.

Důležitými „jinými“ napříč celými českými moderními dějinami byli (a do určité míry stále jsou) Němci. Předkládaný text hodlá zodpovědět tyto otázky: *Hovoří Miloš Zeman o Němcích jako o „těch jiných“? Pokud ano, na základě čeho?* Text volně navazuje na existující diskuzi o místě vytváření „těch jiných“ v rámci populistické politiky (Mudde – Rovira Kaltwasser, 2018) a v empirické rovině částečně na dřívější výzkumy různých aspektů populistického jednání **Miloše Zemana** (např. Naxera, Krčál, 2018, 2019, 2020b; Krčál, 2017).

1. Populismus, „ti jiní“ a Miloš Zeman

Text vychází z *ideational approach* k populismu, který spočívá ve vytváření manichejského rozdělení na společnosti na „dobrý lid“ a „špatnou elitu“, požadavku suverenity lidu a uplatňování obecné vůle, například prostřednictvím institutů přímé demokracie (např. Mudde, 2004). Otázkou zůstává, zda vedle ústředních kategorií „lidu“ a „elity“ je třetí podstatnou kategorií kategorie „těch jiných“. Jak poznamenávají **Mudde a Rovira Kaltwasser** (2018), vytváření obrazu „těch jiných“ je záležitostí pouze krajně pravicového populismu, nikoli populismu jako takového. U krajně pravicových stran přitom vytváření „těch jiných“ vychází z jejich nativismu, jelikož chápou lid ve smyslu národa, což je odlišuje od populistů levicových nebo centristických.

Populismus a nativismus jsou přitom dvě odlišné věci. (Mudde, 2007) Populismus odkazuje k morálnímu střetu dobrých lidí a špatné elity, nativismus se týká etnického rozdělení insiderů (tedy nativních) a outsiderů („vetřelců“). Spojení populismu a nativismu vytváří obraz dobrého lidu jakožto představitele insiderů, zatímco establishment je chápán jako špatný, protože podporuje vetřelce a cizí vlivy, které škodí dobrému lidu, případně je nositelem globální kultury chápáné v kontrastu vůči kultuře insiderů.⁴ Častým argumentem je přitom to, že elita těží z příchodu imigrantů, jejich přítomnost poškozují lid. (Mudde, Rovira Kaltwasser, 2018) Krajně pravicové strany tedy využívají nativistickou rétoriku ke kritice imigrace a populistickou rétoriku ke kritice politiků, kteří migraci nezabrání nebo ji dokonce podporují. Na druhou stranu je třeba říci, že některé nedávné studie našly souvislost mezi úspěchem

⁴ Jak zmiňuje například bývalý tajemník exprezidenta Václava Klause a nedávný senátní kandidát za krajně pravicovou stranu Svoboda a přímá demokracie Ladislav Jak: „*píji pivo, nikoli šampaňské.*“

populistických stran jako takových (nikoli pouze krajně pravicových populistických stran) a kulturním střetem. (např. Inglehart, Norris, 2017) Vytváření „těch jiných“ tak můžeme podle některých autorů chápat jako průvodní jev populismu bez rozlišení pravicovosti a levicovosti. V posledních letech je populistické vytváření „těch jiných“ spojované především s otázkou islámu a tzv. migrační vlnou mířící do Evropy (srov. Stulík, Krčál, 2019; Wondreys, 2020), s čímž souvisí koncept tzv. nové xenofobie (Khair, 2016), která je směřovaná jednoznačně na muslimy. Stigma není spojené s příslušností k jinému etniku nebo národnosti, ale k jiné civilizaci (ve smyslu náboženství), a obrana Západu před muslimy se stala do jisté míry ideologickým rámcem současných populistů. (Vossen, 2010)

Navzdory dlouhodobému členství **Miloše Zemana** v sociální demokracii (viz např. Kopeček, 2017) a jeho působení v rámci politické elity je s výkonem **Zemanova** prezidentského mandátu spojená v některých případech poměrně vyhrocená xenofobie (respektive nativismus), autoritarismus a populismus, tedy principy, které **Cas Mudde** (2007) označuje jako charakteristiky krajní pravice. Pro tento text je zajímavá především otázka populismu. **Zemanova** rétorická vazba na lid je zcela patrná, byť k ní dospěl postupem času. **Zemanovy** výroky o „obyčejném člověku“ nebyly v počátku 90. let příliš lichotivé (Kopeček, 2017, s. 3). Po svém zvolení do funkce prezidenta však rétoriku zcela mění, přiklání se kategorii lidu jakožto nejvyšší hodnoty, což doprovází výroky podporujícími přímou demokracii, suverenitu lidu a častá konstatování typu „všichni jsme neobyčejní“, „nejsme lůza, my jsme lid“ (viz Naxera, Krčál, 2020b). O politicích a politických stranách jakožto představitelích elity hovoří převážně (být poměrně selektivně, což je pro populisty značně typické) jako o zkorumpovaných (viz Naxera, Krčál, 2019). Zároveň se negativně vyjadřuje vůči EU (např. Smolík, Đorđević, 2020; Naxera, Krčál, 2018) jakožto elitě mezinárodní, což je typické pro populisty u moci, kteří se nemohou snadno vymezit vůči vládnoucí elitě ve vlastní zemi, jelikož ji sami představují (srov. Antal, 2017; Naxera et al., 2020). Sám sebe prezentuje jako prezidenta, který stojí na straně lidu (srov. Tarchi, 2016, s. 102) proti zkorumpovaným politikům a proti těm, kteří jsou chápáni jako „ti jiní“.

2. Němci jakožto „ti jiní“ v moderní české politické historii a obrazy (sudetských) Němců v Zemanově před- prezidentské rétorice

V rámci různě pojatých národních historií a často se střetávajících kolektivních pamětí (Halbwachs 1992) mají nezastupitelné místo „těch jiných“ – nejrůznější aktéři, kteří nejen nejsou chápáni jako součást kolektivity (ve smyslu „my“), ale jsou chápáni jako (historičtí, současní nebo nadčasoví) nepřátelé. Obrazy národních nepřátel přitom bývají spojeny s událostmi a jevy, které bývají chápány jako národní trauma (např. Košťálová; 2012; Goodall, Lee, 2015).

Vzhledem ke způsobu konstituování moderního českého národa v průběhu 19. století se jako nejvýznamnější „ti jiní“ nabízejí jednoznačně Němci. Od počátku 16. století byly České země součástí Habsburské monarchie a novodobý proces národního obrození byl veden z velké části právě proti německé kulturní, politické i ekonomické nadvládě (např. Müller, 2002). Pojetí Němce jakožto nepřítele do určité míry přetrvало nejen po vzniku Československa v roce 1918, ale i dlouho po pádu komunistického režimu v roce 1989, přičemž bylo přizíváno událostmi, jako je Mnichovská dohoda a ztráta Sudet v roce 1938 nebo okupace a existence Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939 – 1945. Jak upozorňuje **Ladislav Holý** (1996), pro velkou část české společnosti není Němec obrazem vědce nebo filosofa, ale obrazem agresora, utlačovatele a válečníka. Proto v 90. letech v souvislosti se změnou zahraničně politického a ekonomického směřování ČR a v souvislosti s pronikáním německého kapitálu do českého prostředí začalo mnoho lidí hovořit o tom, že když se nepodařilo Německu podmanit Čechy vojensky, učiní tak ekonomicky. Podobné negativní odkazy k vlivu Německa na ČR přetrvaly až do současnosti a mohou být ilustrovány například facebookovým statutem krajně pravicového poslance **Lubomíra Volného**, který na počátku roku 2019 napsal: „*Přijetím Eura by Česká republika stvrdila německé vítězství ve druhé světové válce.*“ (převzato z nyní již zrušeného účtu Lubomíra Volného na Facebooku) Zároveň ze strany národovecké scény (nejen parlamentních stran, ale i marginálních skupin a aktivistů pohybujících se v on-line prostředí) zaznívají hlasy směřující vůči Německu nejen v rovině údajné ekonomické nadvlády⁵, ale i vůči představě Německa, které ovládá Evropskou unii,

⁵ Příkladem mohou být aktivity a výroky představitelů Českého svazu bojovníků za svobodu (viz např. Krčál, Naxera, 2019).

podporuje imigraci do Evropy atd.

Diskuze se po pádu komunistického režimu točila nejen kolem ekonomického vztahu obou zemí, ale především o platnosti tzv. **Benešových** dekretů spojených s poválečným odsunem Němců a ztrátou jejich majetku. (Houžvička, 2005) Téma bylo na úrovni politiky vyřešeno prostřednictvím bilaterálních smluv v 90. letech, nicméně i přes obecně dobré česko-německé vztahy (Brajerčíková, 2019) se několikrát dostalo znovu do nejvyšších pater politiky. Například tehdejší prezident **Václav Klaus** si vynutil v říjnu 2009 pro Českou republiku výjimku z Listiny základních práv EU, aby podle jeho slov nehrozilo, že budou evropskými soudy moci být zrušeny právě Benešovy dekrety. (Novotný, 2012) S výjimkou tohoto případu se však protiněmeckých výpadů v souvislosti s tématem Sudet a **Benešových** dekretů dopouštěli spíše představitelé krajní pravice a levice, kteří často kritizovali například aktivity Sudetoněmeckého krajanského sdružení (často označovaného jako Sudetoněmecký landsmanšaft) vedeného **Berndem Posseltem**. Otázka Mnichovské dohody, Sudet a Benešových dekretů se však stala nedílnou součástí veřejné diskuze. Podle výzkumů Centra pro výzkum veřejného mínění sice od počátku 90. let postupně ubývá lidí, kteří se domnívají, že **Benešovy** dekrety (respektive uplatnění kolektivní viny v nich obsažené) bylo projevem spravedlnosti, přesto jde i nadále o dominantní vnímání poválečných událostí. (CVVM, 2016) V otázce, zda by měly dekrety platit i nadále, se v roce 2016 vyslovilo 43 % respondentů pro jejich zachování a pouze 12 % souhlasilo s jejich zrušením. (CVVM, 2016) Vzhledem k dané struktuře názorů českých občanů (a tím pádem voličů) je zřejmé, že vhodné uchopení tohoto tématu může sehrát významnou politickou úlohu. A skutečně na úrovni politických představitelů občas téma i dnes zaznívá. Příkladem je komunistická europoslankyně **Kateřina Konečná**, která v polovině roku 2019 veřejně problematizovala to, že český ministr zahraničí pověřil českého velvyslance v Německu návštěvou sjezdu Sudetoněmeckého krajanského sdružení. **Konečná** toto jednání interpretovala jako zradu národa a hájení cizích zájmů.

Podíváme-li se na **Zemanovu** rétoriku vůči Německu, napříč celým polistopadovým vývojem je možné nalézt řadu silných **Zemanových** výroků, především pak ve vztahu k sudetoněmecké otázce. Již v roce 1994 hovořil o nepřipustnosti úvah o restituci majetku zabaveného po válce německému obyvatelstvu a o jejich návratu do republiky, kritizoval také připravovanou česko-německou deklaraci, jejímž cílem mělo být uzavřít konfliktní vzájemnou historii. Nedlouho před prezidentskou volbou v roce 2003 mimo jiné označil sudetské

Němce za **Hitlerovu** pátou kolonu, což nebylo vzhledem k českému úsilí o vstup do EU úplně nejšťastnější. Mimo jiné tyto výroky vedly k odložení návštěvy německého kancléře **Gerharda Schrödera**. V jiných případech si **Zeman** vypůjčoval historické odkazy spojené se sudetskými Němci nebo nacismem pro nálepkování lidí, které považoval za své politické oponenty, například v roce 1992 tehdejšího federálního předsedu vlády **Václava Klause** vzhledem k připravovanému rozdělení Československa přirovnal k sudetskému nacistovi **Konrádu Henleinovi** a **Klausovu** snahu o rozpad federace označil za podobně protiústavní, jakou byly sudetoněmecké snahy o rozbití státu před druhou světovou válkou. (Kopeček, 2017)

Pravděpodobně nejzajímavěji se k historickému vztahu s Německem vyjádřil v diskuzích a kampani před druhým kolem historicky první přímé volby prezidenta v roce 2013. **Zemanův** protikandidát **Karel Schwarzenberg** byl během této kampaně ze strany **Zemana** i jeho spolupracovníků, kteří dokázali využít některé výroky **Zemanova** protivníka (například Schwarzenbergovo konstatování, že v současnosti by za podobný čin vláda skončila před mezinárodním trestním soudem), opakovaně označován za politika hájícího zájmy sudetských Němců, jehož motivací ke zvolení je umožnění návratu zabavených německých majetků. V rámci kampaně zaznívala celá řada vyložených nepravd – například to, že již zmiňovaný **Bernd Posselt** měl podporovat **Schwarzenbergovu** kandidaturu. Zejména v diskuzi, kterou odesílala Česká televize, se oba kandidáti střetli nad otázkou **Benešových** dekretů. **Miloš Zeman** v této výměně názorů sehrál roli ochránce národa, zatímco **Schwarzenberg** byl tlačěn do pozice člověka navázaného na kruhy v zahraničí a snažícího se zpochybnit poválečný odsun Němců. V související diskuzi, která se vedla napříč řadou médií, mnoho diskutujících (stejně jako dříve **Zeman**) označovalo **Schwarzenberga** za někoho, kdo se snaží ohrožovat majetek a vlastnická práva českých občanů, čímž chce de facto zpátky zavést protektorát Čechy a Morava (Jeřábek, Rösler, Sklenařík, 2013) Způsob, jakým byl **Schwarzenberg** ze strany **Zemana** (a jeho podporovatelů) vykreslován, zcela odpovídá principům populismu. Zatímco **Zeman** sám sebe stavěl do role ochránce zájmů lidu (ve smyslu národa), **Schwarzenberg** byl prezentován jakožto člen globální elity, která hájí politické a majetkové zájmy obyvatel a elity cizího (a de facto nepřátelského) státu, tedy zájmy „těch jiných“, čímž škodí českému lidu. (srov. Mudde, Rovira Kaltwasser, 2018) Volba pro **Zemana** je tak volbou pro české národní zájmy. Daná situace je navíc ukázkovým případem toho, jakou roli může sehrát odkaz k historickým událostem v rámci současné

populistické strategie.

Vzhledem k tomu, že **Zemanův** vztah vůči Německu v průběhu vykonávání úřadu doposud podrobně zpracován nebyl, existuje zde zajímavý výzkumný terén zapadající do výše načrtnuté debaty o populismu a využití historických odkazů ke konstrukci „těch jiných“. Především způsob, jakým **Zeman** krátce před zvolením pracoval s obrazy (sudetských) Němců v rámci svých vnitropolitických strategií, vytváří předpoklad pro pokračování v tomto jednání i v rámci výkonu mandátu.

3. Data a metodologický postup analýzy

Metodologicky je text uchopen jako softwarem asistovaná obsahová analýza (např. Popping 2000; Hájek 2014), která je při výzkumu politické praxe populismu na úrovni komunikačních strategií často užívána (např. Stulík 2019). Jednotlivé kroky přitom odráží snahu identifikovat v analyzovaných textech populistické komunikační strategie vyplývající z ideového základu populismu, tedy antielitismus a obrazy dobrého lidu, který je v tomto případě ohrožen ze strany Němců jakožto „těch jiných“.

Empirický korpus je tvořený všemi oficiálními proslovy, projevy, rozhovory, články atd., čili veškerou oficiální produkcí **Miloše Zemana** v období březen 2013 – březen 2018, tedy v celém **Zemanově** prvním funkčním prezidentském období, která je dostupná prostřednictvím **Zemanova** oficiálního webu. Empirický korpus má celkový rozsah 730 192 slov. Na základě předchozích výzkumů, znalosti kontextu a první četby dat byly ve vazbě na otázky položené v úvodu tohoto textu pro analýzu stanoveny dva počáteční předpoklady spojené se **Zemanovou** vizí ohrožení českého lidu ze strany Německa: 1/ *Zdrojem historického ohrožení byli sudetští Němci podporovaní Hitlerem* (jakožto důležitý předstupeň následné okupace a vytvoření Protektorátu), *ohrožením přitom zůstávají do dnešní doby*. 2/ *Zdrojem současného ohrožení je migrační politika kancléřky Merkelové*. Oba předpoklady ukazují na konstrukci Němců jakožto „těch jiných“ ohrožujících český lid, za jehož reprezentanta se **Zeman** označuje. V souvislosti s těmito předpoklady byly stanoveny termíny, jejichž lemmata byla v empirickém korpusu strojově vyhledávána. Prvním termínem bylo Německo. Vyhledány byly ale i další pojmy: první dvojice pojmů byla tvořena aktéry stojícími za problémem ohrožení – jde o **Adolfa Hitlera** a **Angelu Merkelovou**. Druhou dvojicí by měly být konkrétní fenomény bezprostředně ohrožující český lid – sudetští Němci a migrace. Vzhledem ke

znalosti kontextu a obeznámenosti s korpusem však bylo zřejmé, že slovo migrace se bude vyskytovat ve značném množství výskytů i bez spojení s otázkou Německa a nebylo proto zahrnuto mezi strojově hledané výrazy a bylo ručně vyhledáváno až v rámci nalezených výsledků. Prostřednictvím software MaxQda11+ byla tedy nejprve vyhledána lemmata slov Německo, **Merkel**, **Hitler** a Sudety. Tato první fáze strojového čtení byla provedena na úrovni vět a výsledkem bylo 728 unikátních vět obsahujících jeden z hledaných pojmů.

Následně bylo nutné nalezené výskyty ručně očistit – v rámci čtení jednotlivých výskytů byly z korpusu odstraněny tzv. falešné výsledky – jde například o otázky moderátora vznesené v rámci rozhovoru směrem k **Zemanovi**, dále například o opakovaný výskyt častého příjmení Němec/Němcová atd. V následném kroku jsem se zaměřil na vyhodnocení jednotlivých nalezených výroků – nejprve byly stranou ponechány výskyty, které nebyly spojené s představou Německa jakožto zdrojem ohrožení. Navazujícím krokem bylo určení kontextu zbylých nálezů, které se vázaly k Německu jakožto zdroji ohrožení a které měly být podrobeny následné analýze. I když primární kódování proběhlo na úrovni vět, referenční jednotkou pro určení kontextu byl odstavec, který jsem vzhledem k charakteru empirického korpusu (a neexistenci přirozených odstavců, jelikož šlo například o přepis proslovu nedělený do odstavců) chápal jako pět po sobě následujících vět (před i po výskytu hledaného pojmu), což mimo jiné dokázalo odhalit v původním vyhledávání záměrně opomenutý pojem migrace ve vazbě na Německo. V případě, že se v takto definovaném odstavci vyskytlo více vět obsahujících vyhledávaný pojem, které měly vzájemnou logickou vazbu, byly přiřazeny k určitému kódu jako celek. Tento postup (přechod z vět na odstavce) výrazně omezil četnost nálezů. Na druhou stranu může ale jeden odstavec obsahovat více různých kódů, jelikož může docházet k překryvu kontextů.

V rámci následného otevřeného induktivního kódování byly identifikovány dva základní metakódy vztahující se k představě Německa jako zdroji hrozby pro český lid – HROZBA V MINULOSTI (celkem 46 výskytů) a HROZBA V SOUČASNOSTI (celkem 120 výskytů). K metakódům byly následně v průběhu pročitání nalezených pasáží vytvořeny a přiřazeny jednotlivé kódy. V případě metakódu HROZBA V MINULOSTI jde o kódy SUDETŠTÍ NĚMCI BYLI HROZBOU (12 výskytů) a NACISTICKÉ NĚMECKO A OKUPACE BYLY HROZBOU (34). Struktura kódů tedy zohledňuje to, zda byl zdroj hrozby vnitrostátní (Sudetští Němci) nebo zahraniční (nacistické Německo jako celek).

Metakód HROZBA V SOUČASNOSTI byl rozdělen mezi tyto dílčí kódy: NĚMECKO PODPORUJE MIGRACI (73), NĚMECKO VYHOSTÍ MIGRANTY DO ČR (14), NĚMECKO UZAVŘE HRANICE (11), NĚMECKO PODPORUJE KVÓTY NA MIGRANTY (7) a OSTATNÍ (15).

4. Německo jako zdroj ohrožení českého lidu – analýza Zemanových výroků

I když je výskyt kódů spadajících pod metakód HROZBA V MINULOSTI méně četný, jeví se (již s ohledem na tematické zaměření textu) vhodné započít analýzu tímto metakódem. Z četnosti kódů spojených s otázkou sudetských Němců je možné učinit první závěr – oproti předpokladu vyplývajícímu z toho, jak často a jak negativně hovořil **Zeman** o této otázce před začátkem výkonu funkce prezidenta (včetně intenzivního traktování tématu v rámci předvolební kampaně), zmiňoval **Zeman** sudetskou otázku v průběhu prvního funkčního období pouze ojedinele, navíc téma ve většině případů nevztahoval k současnému politickému dění. Podobné závěry můžeme učinit i v souvislosti s okupací zbytku země, která následovala krátce po záboru Sudet. **Zeman** několikrát zmínil problematiku okupace a německé nadvlády: „[Jsem vděčný, že] v této zemi nemusíme mluvit německy, pokud bychom byli poslušní kolaboranti árijského původu, že nemusíme říkat Heil **Hitler**, Heil **Himmler**, Heil **Göring**, případně Heil **Heydrich**, to by bylo obzvláště zajímavé. Uvědomte si, že právě citovaný **Heydrich** říkal v září 1941 na Pražském hradě, že tady v tomto prostoru Češi koneckonců nemají co pohledávat. My jsme byli určeni k vyhubení hned po Židech. Protože Slované byli podřadná rasa.“⁶ Celkovou logiku toho, jakým způsobem se vyjadřoval **Zeman** o tématech Sudet a následné okupace, můžeme shrnout prostřednictvím této metaforické schematizace:

⁶ Uváděné doslovné citace mají za úkol charakterizovat celkovou logiku empirického korpusu – nejsou tedy uváděny pro svoji jedinečnost, ale naopak proto, že charakterizují celkové vyznění korpusu. Všechny doslovné citace Miloše Zemana pocházejí z analyzovaného korpusu textů dostupných z oficiálního webu prezidenta.

Tabulka 1: struktura argumentace v rámci metakódu HROZBA V MINULOSTI

<i>sudetští Němci představovali zdroj nebezpečí</i>
<i>zahraniční elita pomohla sudetským Němcům (Hitler, ale prostřednictvím Mnichovské dohody i vlády evropských států)</i>
<i>nebezpečí bylo vyřešeno (porážkou Německa)</i>
<i>sudetští Němci byli právem potrestáni (odsun z Československa a zabavení majetku)</i>
<i>sudetoněmecké krajské sdružení nepředstavuje v současnosti problém</i>

Zdroj: autor

Němci tedy představovali „ty jiné“ ohrožující za přispění mezinárodní elity český národ. Tuto linii nicméně **Zeman** udržuje pouze v rámci úvah o období druhé světové války. Na rozdíl od několika desetiletí předcházejících **Zemanovu** nástupu do prezidentského úřadu a řady silných výroků v této době nevyužívá v současnosti odkazy záboru Sudet, okupace, vytvoření Protektorátu, **Benešových** dekretů a odsunu Němců jako nástroje v rámci populistického vytváření „těch jiných“ v podobě současných Němců. **Zemanovu** rétoriku tedy v tomto ohledu nemůžeme označit za populistickou.

Výrazně odlišné závěry získáme při pohledu na současné Německo jakožto zdroj ohrožení. Drtivá většina argumentace zachycené v rámci metakódu HROZBA V SOUČASNOSTI se přitom věnuje otázce migrace a muslimů. Jak již bylo řečeno, jde o téma, které **Zeman** ve svých rétorických strategiích využívá aktivně (srov. Naxera, Krčál, 2018). Největší zastoupení měl jednoznačně kód NĚMECKO PODPORUJE MIGRACI. Pod tento kód jsem přiřadil ty **Zemanovy** výroky, ve kterých konstatuje, že Německo přímo (například prostřednictvím pozvání) nebo nepřímo (prostřednictvím existence štědrého sociálního programu) láká migranty k příchodu. To můžeme ilustrovat následujícími výroky: „*Ještě před dvěma možná třemi lety paní kancléřka veřejně prohlásila, že multikulturalismus je mrtev. Právě na základě skutečnosti s nedostatečnou nebo téměř nulovou asimilací muslimských menšin v západní Evropě. A nyní tím, že vítá uprchlíky, samozřejmě podporuje multikulturalismus.*“ Příchozí muslimská populace je dle **Zemana** neasimilovatelná: „*[muslimská] komunita je bohužel neasimilovala, čest výjimkám, a kde vytvořila jakási ghetta, z nichž pak vznikají i teroristické akce.*“ To přináší nejen ohrožení kultury, ale i ohrožení

obyvatelstva, protože **Zeman** opakovaně spojuje příchozí migranty a uprchlíky s hrozbou terorismu: „Víte, kolik syrských pasů se zfalšovalo poté, co **Angela Merkelová** prohlásila, že přijme Syřany? Nicméně pokládám za naivní domnívat se, že Islámský stát mezi migranty nepropašuje některé džihádisty.“

Tím vším dle argumentace **Zemana** německé vedení v čele s **Merkelovou** zhoršuje bezpečnostní situaci nejen v Německu, ale též v ostatních evropských zemích, především v České republice. Důvodů je několik – vzhledem k existenci Schengenského prostoru mohou migranti volně překročit hranici z Německa do Česka. Zároveň ale dle **Zemana** Německo může začít vykonávat cílené aktivity vedoucí k nárůstu migrantů v Česku, tyto aktivity jsou pak vyjádřeny dalšími kódy. Ten první je spojený s dříve diskutovanou otázkou evropských kvót na přerozdělování migrantů, jejichž bylo Německo zastáncem a Česko silným odpůrcem: „Jako téměř první větu jsem při setkání s paní kancléřkou říkal, když si někoho pozvete domů, tak ho také neposíláte na oběd k sousedům, což byla jemná narážka na to, že nejdřív si pozvali ilegální migranty a pak, pomocí přerozdělovacích kvót, je chtějí rozmístit mimo Německo.“ Další hrozba spočívá vedle migračních kvót ve dříve zvažovaném uzavření rakousko-německé hranice, což by mělo za následek přerušení hlavní migrační trasy a její přesměrování přes Česko do Německa. Tento scénář **Zeman** výslovně sekuritizuje⁷ odkazy k tomu, že Česko bude v případě uzavření německo-rakouské hranice zaplaveno nebezpečným elementem: „Kdyby Německo a Rakousko uzavřelo hranice, tak pan ministr obrany říká, že armáda je do šesti hodin, ne neděl, ne dnů, ale do šesti hodin, připravena k zásahu.“ Třetí často zmiňovaný problém souvisí se situací, kdy by Německo začalo do Česka aktivně vracet ekonomické migranty, kteří do Německa přišli právě přes Česko: „Chtěl bych varovat před iluzemi, že se nic neděje, lidé prostě projdou do Německa a tam skončí. To by byla pravda, kdyby v Německu zůstali, ale Německo samo prohlásilo, že bude vracet ekonomické imigranty, kterých je podle mého názoru většina, a bude je samozřejmě vracet do země, odkud přišli, to znamená v daném případě do České republiky.“ To má

⁷ Koncept sekuritizace bývá v rámci výzkumu anti-imigrační rétoriky využíván poměrně často (Androvičová, 2015; Krotký, 2019; Krotký, Kaniok, 2021; Naxera, Krčál, 2020a; N. Hlaváčková, Macková, 2020).

dle **Zemana** jasné bezpečnostní souvislosti: „*Nebezpečí teroristického útoku na území České republiky výrazně vzroste v okamžiku, kdy by Rakousko a Německo uzavřelo své hranice. Tím by se Česká republika stala tranzitní zemí pro uprchlíky proudící do Německa, ale také zemí, do které by Německo vracelo ty uprchlíky, kterým nedá azyl.*“

Ze struktury **Zemanovy** argumentace je patrné několik základních principů spojených s vnímáním Německa jakožto zdroje hrozby pro Česko kvůli německé migrační politice. Strukturu **Zemanových** výroků můžeme schematizovat takto:

Tabulka 2: struktura argumentace v rámci metakódu HROZBA V SOUČASNOSTI

<i>Německo podporuje (přímo či nepřím) imigraci z islámských zemí</i>
<i>islám nelze asimilovat</i>
<i>islám představuje bezpečnostní riziko (mezi migranty jsou teroristé)</i>
<i>hrozba pro Německo</i>
<i>(kvůli cíleným německým snahám o redistribuci nebo vracení imigrantů) hrozba pro Česko</i>
<i>zahraniční elita ohrožuje český lid</i>

Zdroj: autor

V souvislosti s představou současného Německa jakožto zdroje hrozby je možné označit **Zemanovu** rétoriku za populistickou. Nalézáme jednoznačně apel na národ a jeho ochranu, ze **Zemanových** výroků (a v nich obsažených pojmech jako „my“, „český“, „náš“, „nás“ atd.) je navíc patrné, že národ je ekvivalentem pojmu lid. Lid je ohrožen prostřednictvím „těch jiných“ – tuto roli sehrávají především muslimové, ale též Německo. Německo personalizované kancléřkou **Merkelovou** zároveň představuje zástupce špatné mezinárodní elity, která (ve spojení s další elitou – tou mohou být třeba špičky EU prosazující migrační kvóty) se chová nepřátelsky (de facto vůči německému, ale především vůči českému) lidu.

Je-li tedy Německo zdrojem nebezpečí, jsou zdrojem současné aktivity Německa, nikoli historické nároky spojené se sudetskou otázkou. I přesto je ale v korpusu několik příkladů využití historického odkazu spojeného s Německem k podepření současných politických požadavků. Jde o několik případů toho, že **Zeman** vytváří paralelu mezi hrozbou nacismu a **Hitlerových** snah na jedné

straně a hrozbou současného islámu na straně druhé. Je přitom třeba zopakovat, že **Zeman** nerozlišuje mezi pojmy islám a islamismus, oba považuje za stejně problematické (viz Naxera, Krčál, 2018). Tuto tendenci historické paralely vyjadřuje následující příklad výroku, který se v korpusu v různé podobě (ale s podobným vyzněním) objevil několikrát: „*Rýsuje se nový nepřítel, mezinárodní terorismus založený na nenávislné ideologii svým způsobem velmi podobné ideologii nacistického Německa.*“

Z pohledu historie tedy představovaly pro český národ hrozbu aktivity nacistického Německa řízené **Hitlerem** a (přinejmenším zpočátku a nepřímou) podpořené a umožněné dalšími evropskými zeměmi. V současnosti stejnou hrozbu představuje islám a islámský terorismus, který se v Evropě uchycuje zejména díky současné německé migrační politice. **Angela Merkelová** tedy sehrává úlohu zahraniční elity podpořené dalšími členy této elity (tedy EU s jejím požadavkem na kvótní přerozdělení migrantů v zemích EU), jejíž aktivity přímo ohrožují český lid tím, že umožňují (a de facto podporují) průnik islámu chápáného jako bezpečnostní problém. Němci v čele s **Merkelovou** tak sehrává roli „těch jiných“, kteří poškozují český národ podporou dalších „jiných“, kterými jsou muslimové. Veškeré výroky spojené s tímto tématem a doplněné o již výše uváděné metafory můžeme poté schematizovat takto:

Tabulka 3: struktura argumentace při vytváření paralel islámu a nacismu

<i>nacistické Německo a Hitler ohrožovali český lid</i>
<i>islám je stejný jako nacismus</i>
<i>kancléřka Merkelová a německá zahraniční politika podporují islám</i>
<i>současné Německo ohrožuje český lid podobným způsobem, jakým činilo Německo nacistické</i>

Zdroj: autor

I v tomto ohledu je **Zemanova** rétorika zjevně populistická. Nalézáme všechny klíčové elementy populismu – důraz na (český) lid ohrožený ze strany muslimů stejně, jako byl kdysi ohrožen ze strany nacistického Německa, v obou případech za přispění mezinárodní elity.

Závěrem

Připomeňme nyní ještě jednu situaci z období před první přímou prezidentskou volbou v roce 2013. Způsob, jakým se **Zeman** v diskuzích před

volbou postavil k otázce sudetských Němců, byl ukázkově populistický. Sám sebe aktivně hájil jako ochránce zájmů lidu proti špatné globální elitě představované **Karlem Schwarzenbergem**, který hájí zájmy „těch jiných“ právě na úkor českého lidu. **Zemanova** rétorika v tomto období byla vygradováním série jeho výroků na otázku sudetských Němců za posledních více než 20 let. Po nástupu do prezidentského úřadu se situace ale změnila a Zeman přestává hovořit o současné hrozbě ze strany sudetských Němců. Hovoří-li tedy v posledních letech o sudetských Němcích, hovoří o nich jakožto o „těch jiných“ poškozujících za přispění mezinárodní elity český národ jen v souvislosti s historií a současné aktivity sudetoněmeckého krajanského sdružení již neprezentuje jako zdroj ohrožení. První z předpokladů tohoto textu se tedy potvrdil pouze částečně. Ukazuje se, že **Zemanova** rétorika před volbami byla do značné míry reakcí na aktuálního protikandidáta.

Naopak, velice aktivně zaměřil **Zeman** svoji populistickou rétoriku vůči aktivitám současného Německa, především vůči jeho migrační politice. Způsob, jakým o tématu hovoří, je zjevně populistický a obsahuje všechny klíčové komponenty – zacílení na nutnost ochrany lidu (českého národa) proti zájmům mezinárodní elity (reprezentované kancléřkou **Merkelovou** a představiteli EU), která jedná v zájmu „těch jiných“ (tedy Němců a především muslimů). Němci jsou chápáni jako problém tedy především kvůli tomu, že svojí politikou umožňují příchod a postup „princiálního zla“ v podobě muslimů. Druhý předpoklad tohoto textu se tedy beze zbytku potvrdil. Opět, **Zeman** při konstrukci Německa jako problému reagoval na aktuální potřeby (již nebylo třeba vymezit se vůči **Schwarzenberovi**, ale vůči migraci).

V průběhu výkonu prezidentského mandátu zaujalo v rámci **Zemanovy** rétoriky téma islámu, muslimů a imigrantů pozici zdroje největšího ohrožení pro český národ (viz Naxera, Krčál, 2018). O ostatních zdrojích ohrožení do velké míry přestal hovořit – jedním z případů je i otázka sudetských Němců. I když tedy **Zeman** začal hlavní zdroj ohrožení Česka (i Evropy) definovat jednoznačně ve spojení s islámem, nemůžeme říci, že by opustil vnímání Německa jako zdroje hrozby – to činil aktivně, ale výhradně právě ve vazbě na otázky islámu a migrace. Výsledky tedy poukazují na relevanci rozsáhlého současného výzkumu islamofobie a protiislámských postojů politických populistů. Islám se ukazuje být tím referenčním rámcem, před nímž populisté hodlají ve svých slibech chránit západní civilizaci (srov. Khair, 2016; Vossen, 2010). Je ovšem třeba říci, že i v tomhle ohledu nalézáme zcela jasný instrumentální podtext – stejně jako před volbami v roce 2013 se **Zeman**

s ohledem na svého protikandidáta zaměřil na téma Sudet, učinil tak i před volbami v roce 2018 s tématem migrace. Nikoli náhodou byl **Zemanův** protikandidát ve druhém kole **Jiří Drahoš** představován jako „vítač“ imigrantů.

Ukazuje se tedy to, že populisté dokáží velice flexibilně měnit témata a instrumentálně je využívat proti svým politickým konkurentům. Zajímavé ale je, že v **Zemanově** případech byly v rámci vymezení se proti **Schwarzenbergovi** i **Drahošovi** využity historické odkazy spojené s Německem byť odlišné (Sudety x „islám jako nacismus“). Pozornost dalšího výzkumu populismu by proto mohla být u různých analyzovaných politiků soustředěna na to, zda a případně jakou roli hrají historické odkazy v procesu populistického vytváření „těch jiných“, příkladem čehož může být právě **Zemanovo** přirovnávání islámu k historickému nacismu.

Literatura:

- ANDROVIČOVÁ, J. 2015. Sekuritizácia migrantov na Slovensku – analýza diskurzu. In *Sociológia*, roč. 47, 2015, č. 4, ISSN 0049-1225, s. 319 - 339.
- ANTAL, A. 2017. The Political Theories, Preconditions and Dangers of the Governing Populism in Hungary. In *Czech Journal of Political Science*, roč. 24, 2017, ISSN 1211-3247, č. 1, s. 5-20. <https://doi.org/10.5817/PC2017-1-5>
- BEISSINGER, M. R. – SASSE, G. 2014. An End to Petience? The Great Recession and Economic Protest in Eastern Europe. In: L. Bartels – N. Bermeo (eds.). *Mass Politics in Tough Times: Opinions, Votes and Protest in the Great Recession*. Oxford: Oxford University Press, 2014. ISBN 9780199357505, s. 334 - 370.
- BENAZZO, S. 2017. Not All the Past Needs To Be Used: Features of Fidesz's Politics of Memory. In *Journal of Nationalism, Memory & Language Politics*, roč. 11, 2017, ISSN 2570-5857, č. 2, s. 198 – 221. <https://doi.org/10.1515/jnmlp-2017-0009>
- BRAJERČIKOVÁ, S. 2019. Is Germany Acting as a Civilian Power in German-Czech Relations? In *Central European Journal of Politics*, roč. 5, 2019, ISSN 2464-479X, č. 2, s. 1 - 23.
- CROSSLEY, N. 2002. *Making Sense of Social Movements*. Buckingham: Open University Press, 2002. ISBN 978-0335206025.
- CVVM. 2017. *Občané o odsunu a Benešových dekretech*. Tisková zpráva Centra pro výzkum veřejného mínění. Praha: CVVM, 2017.

- DOUCETTE, S. 2018. The uses of history by the Polish democratic opposition in the late 1970s. In *Nationalities Papers*, roč. 46, 2018, ISSN 0090-5992, č. 3, s. 341 - 357. <https://doi.org/10.1080/00905992.2017.1352574>
- GOODALL, J. – LEE, Ch. (eds.). 2015. *Trauma and Public Memory*. Palgrave Macmillan, 2015. ISBN 978-1-137-40680-4.
- HÁJEK, M. 2014. *Čtenář a stroj. Vybrané metody sociálněvědní analýzy textů*. Praha: SLON, 2014. ISBN 9788074191619.
- HALBWACHS, M. 1992. *On Collective Memory (Heritage of Sociology)*. Chicago: University of Chicago Press, 1992. ISBN 9780226115962.
- HESOVÁ, Z. 2021. Three Types of Culture Wars and the Populist Strategies in Central Europe. In *Czech Journal of Political Science*, roč. 28, 2021, ISSN 1211-3247, č. 2, s. 130 - 150. <https://doi.org/10.5817/PC2021-2-130>
- HOLY, L. 1996. *The Little Czech and the Great Czech Nation: National Identity and the Post-Communist Social Transformation*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. ISBN 978-0521555845.
- HOUŽVIČKA, V. 2005. *Návraty sudetské otázky*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 9788024610078.
- INGLEHART, R. – NORRIS, P. 2016. *Trump, Brexit, and the rise of populism: Economic have-nots and cultural backlash*. HKS Working Paper No. RWP16-026.
- IVARSFLATEN, E. 2008. What Unites Right-Wing Populists in Western Europe? Re-Examining Grievance Mobilization Models in Seven Successful Cases. In *Comparative Political Studies*, roč. 41, 2008, ISSN 0010-4140, č. 1, s. 31 - 23. <https://doi.org/10.1177/0010414006294168>
- JERÁBEK, H. – RÖSSLER, J. – SKLENAŘÍK, P. 2013. Mediální obraz Karla Schwarzenberga v tištěných denících před prezidentskými volbami 2013. In *Naše společnost*, roč. 11, 2013, ISSN 1214-438X, č. 2, s. 3 - 15. <https://doi.org/10.13060/1214-438X.2013.11.2.1>
- JUTILA, M., 2015: Securitization, history, and identity: some conceptual clarifications and examples from politics of Finnish war history. In *Nationalities Papers*, roč. 43, 2015, ISSN 0090-5992, č. 6, s. 927 - 943. <https://doi.org/10.1080/00905992.2015.1065402>
- KESYLYTĚ-ALLIKS, E. 2017. Discursive construction of Lithuania's "others:" the case of Belarus. In *Nationalities Papers*, roč. 45, 2017, ISSN 0090-5992, č. 1, s. 80 - 95. <https://doi.org/10.1080/00905992.2016.1250068>
- KHAIR, T. 2016. *The New Xenophobia*. Oxford: Oxford University Press, 2016. ISBN 978019946358.

- KNIGHT, A. 1998: Populism and Neo-populism in Latin America, Especially Mexico. In *Journal of Latin American Studies*, roč. 30, 1998, ISSN 0022-216X, č. 2, s. 223 - 248.
- KOPEČEK, L. 2017. *Miloš Zeman: Příběh talentovaného pragmatika. Intelektuál válčí s intelektuály*. Brno: Barrister & Principal Publishing, 2017. ISBN 978-80-7485-139-1.
- KOŠŤÁLOVÁ, P. 2012. *Stereotypní obrazy a etnické mýty. Kulturní identita Arménie*. Praha: SLON, 2012. ISBN 9788074190933.
- KRČÁL, P. – NAXERA, V. 2019. Mýtus svobody: čtyři roky výzkumu Slavností svobody v Plzni. In *Střed*, roč. 11, 2019, ISSN 1803-9243, č. 1, s. 80 - 101.
- KRČÁL, P. 2017. Sociální konstrukce extremismu v imaginaci Miloše Zemana. In *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni*, roč. 9, 2017, ISSN 2336-6346, č. 3, s. 73 - 92.
- KRIESI, H. 2012. The Political Consequences of the Financial and Economic Crisis in Europe: Electoral Punishment and Popular Protest. In *Swiss Political Science Review*, roč. 18, 2012, ISSN 1662-6370, č. 4, s. 518 - 522. <https://doi.org/10.1111/spsr.12006>
- KROTKÝ, J. – KANIOK, P. 2021. Who says what: members of the European Parliament and irregular migration in the parliamentary debates. In *European Security*, roč. 30, 2021, ISSN 0966-2839, č. 2, s. 178 - 196. <https://doi.org/10.1080/09662839.2020.1842362>
- KROTKÝ, J. 2019. When Migration Unites Political Parties: The Securitisation of Migration in Czech Party Manifestos. In *Czech Journal of Political Science*, roč. 26, 2019, ISSN 1211-3247, č. 3, s. 181 - 199.
- LAZARIDIS, G. – CAMPANI, G. (eds.). 2017. *Understanding the Populist Shift. Othering in a Europe in crisis*. London a New York: Routledge, 2017. ISBN 9781138101654.
- MAŠKARINEC, P. – BLÁHA, P. 2014. For whom the Bell Tolls: Grievance Theory and the Rise of New Political Parties in the 2010 and 2013 Czech Parliamentary Elections. In *Sociológia*, roč. 46, 2014, ISSN 0049-1225, č. 6, s. 706 - 731.
- MUDDE, C. – ROVIRA KALTWASSER, C. 2018. Studying Populism in Comparative Perspective: Reflections on the Contemporary and Future Research Agenda. In *Comparative Political Studies*, roč. 51, 2018, ISSN 0010-4140, č. 13, s. 1667 - 1693. <https://doi.org/10.1177/0010414018789490>

- MUDDE, C. 2004. The Populist Zeitgeist. In *Government and Opposition*, roč. 39, 2004, ISSN 0017-257X, č. 4, s. 541 - 543. <https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x>
- MUDDE, C. 2007. *The Populist Radical Right in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. ISBN 9780521616324.
- MUDDE, C. 2021. Populism in Europe: An Illiberal Democratic Response to Undemocratic Liberalism (The Government and Opposition/Leonard Schapiro Lecture 2019). In *Government and Opposition*, on-line first, 2021, ISSN 0017-257X. <https://doi.org/10.1017/gov.2021.15>
- MÜLLER, K. B. 2002. *Češi a občanská společnost*. Praha: Triton, 2002. ISBN 8072543873.
- N. HLAVÁČKOVÁ, H. – MACKOVÁ, L. 2020. Attracting Skilled Migration to the Czech Republic – Lagging Behind? In *Slovak Journal of Political Sciences*, roč. 20, 2020, ISSN 1335-9096, č. 1, s. 48-75. <https://doi.org/10.34135/sjps.200103>
- NAXERA, V. – GLIED, V. – FILIPEC, O. – KASZOROWSKA, M. 2020. 'To protect national sovereignty from the EU?' The 2019 EP elections and populist parties in V4 countries. In *Revista UNISCI*, roč. 54, 2020, ISSN 2386-9453, s. 71 - 106. <http://dx.doi.org/10.31439/UNISCI-98>
- NAXERA, V. – KRČÁL, P. 2018. "This is a Controlled Invasion": The Czech President Miloš Zeman's Populist Perception of Islam and Immigration as Security Threats. In *Journal of Nationalism, Memory & Language Politics*, roč. 12, 2018, ISSN 2570-5857, č. 2, s. 192 - 215. <https://doi.org/10.2478/jnmlp-2018-0008>
- NAXERA, V. – KRČÁL, P. 2019. "You can't Corrupt Eight Million Voters": Corruption as a Topic in Miloš Zeman's Populist Strategy. In *Studies of Transition States and Societies*, roč. 11, 2019, ISSN 17368758, č. 1, s. 3 - 18.
- NAXERA, V. – KRČÁL, P. 2020a. Oslavy výročí Slovenského národného povstání jako platforma pro vytváření obrazů nepřátel Slovenska. In *Czech Journal of International Relations*, roč. 55, 2020, ISSN 0323-1844, č. 1, s. 5–20. <https://doi.org/10.32422/mv.1640>
- NAXERA, V. – KRČÁL, P. 2020b. Ostrovy deviate v populistické rétorice Miloše Zemana. In *Sociológia*, roč. 52, 2020, ISSN 0049-1225, č. 1, s. 82 - 99. <https://doi.org/10.31577/sociologia.2020.52.1.4>

- NAXERA, V. – KRČÁL, P. 2021. *Celebrating Liberation: The Commemoration and Instrumentalisation of the End of the Second World War in Contemporary Czech and Slovak Politics*. Berlin: Peter Lang, 2021. ISBN 978-3-631-84536-3. (in print)
- NOVOTNÝ, L. 2012. Dekrety, odsun sudetských Němců v historické paměti Čechů. Výsledky reprezentativního dotazníkového šetření. In *Naše společnost*, roč. 10, 2012, ISSN 1214-438X, č. 2, s. 30 - 34.
- POPPING, R. 2000: *Computer-Assisted Text Analysis*. London: Sage, 2000. ISBN 978076195379.
- ROODUIJN, M. 2019. State of the field: How to study populism and adjacent topics? A plea for both more and less focus. In *European Journal of Political Research*, roč. 58, 2019, ISSN 1475-6765, č. 1, s. 362 - 372. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12314>
- SMOLÍK, J. – ĐORĐEVIĆ, V. 2020. Media and Populism in Central Europe: Revisiting the Case of the Czech Republic. In *Politické vedy*, roč. 23, 2020, ISSN 1335-2741, č. 4, s. 65 - 86. <https://doi.org/10.24040/politicevedy.2020.23.4.65-86>
- STULÍK, O. – KRČÁL, P. 2019. Surfování na migrační vlně v době populismu: Sekuritizace migrace ze strany poslanců Parlamentu České republiky. In *Acta Politologica*, roč. 11, 2019, ISSN 1803-8220, č. 2, s. 1 - 17. https://doi.org/10.14712/1803-8220/8_2019
- STULÍK, O. 2019. Do We Have All the Necessary Data? The Challenge of Measuring Populism through Metaphors. In *Quality & Quantity*, roč. 53, 2019, ISSN 0033-5177, č. 5, s. 265 - 2670. <https://doi.org/10.1007/s11135-019-00878-6>
- TARCHI, M. 2016. Populism: Ideology, Political Style, Mentality? In *Czech Journal of Political Science*, roč. 23, 2016, ISSN 1211-3247, č. 2, s. 95 - 109. <https://doi.org/10.5817/PC2016-2-95>
- VAŇÁČOVÁ, T. – NAXERA, V. 2021. Tábor v Letech jako „neexistující pseudokoncentrák“: analýza proměny letských narativů. In *Central European Journal of Politics*, roč. 7, 2021, ISSN 2464-479X, č. 1, s. 76 - 103. https://doi.org/10.24132/cejop_2021_4
- VOSEN, K. 2010: Populism in the Netherlands after Fortuyn: Rita Verdonk and Geert Wilders Compared. In *Perspectives on European Politics and Society*, roč. 11, 2010, ISSN 1570-5854, č. 1, s. 22 - 38. <https://doi.org/10.1080/15705850903553521>

- WONDREYS, J. 2020. The “refugee crisis” and the transformation of the far right and the political mainstream: the extreme case of the Czech Republic. In *East European Politics*, on-line first, 2020, ISSN 2159-9165. <https://doi.org/10.1080/21599165.2020.1856088>
- ZULIANELLO, M. 2020. Varieties of populist parties and party systems in Europe: From state-of-the-art to the application of a novel classification scheme to 66 parties in 33 countries. In *Government and Opposition*, roč. 55, 2020, ISSN 0017-257X, č. 2, s. 327 - 347. <https://doi.org/10.1017/gov.2019.21>